

JADIDCHILIK HARAKATI, IJOD YO'LLARI VA JADIDLARNING HOZIRGI KUNDA TUTGAN O'RNI

Andijon davlat pedagogika instituti

Filologiya fakulteti o'zbek tili va adabiyoti yonalishi talabalari:

Fan o'qituvchi:

Keldiyeva Shahnoza

Qirg'izov Husniddin

Biloldinova Shohsanam

Annotatsiya: Ushbu maqola, jadidchilik harakati asoschilari ijodi va harakatlari yoritilgan bo'lib, hozirgi kundagi dolzarbligi haqida fikr yuritilgan. Hamda ularning g'oyalari, ularning yagona maqsadi xalqni ilmiy qilish hech kimsaga sir emas. Tadqiqotchi maqolada bu harakatning ko'zga ko'ringan vakillari Ismoil Gasprinskiy, Abdulla Avloniy, Abdulhamid Cho'lpon va boshqalarning milliy istiqlol, erk va ozodlik g'oyalarini ilgari, haqiqat va adolat uchun kurashganliklari bayon qilingan.

Kalit so'zlar: jadidlar tafakkuri, jadidchilik renessansi, Behbudiy, Gosprinskiy, jadidchilik maktablari.

"Mamlakatimiz o'z taraqqiyotining yangi, yuksak bosqichiga kirayotgan hozirgi paytda bizga jadid bobolarimiz kabi g'arb ilm- fan yutuqlari bilan birga, milliy qadriyatlar ruhida tarbiya topgan yetuk kadrlar suv bilan havodek zarur", - deb aytib o'tganlar muhtaram prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Miramonovich.

Jadidchilik yoki jadidizm (arabcha: we. jadid- yangi) - XIX asr oxiri XX asr boshida Turkiston, Kavkaz, Qrim, Tatariston hayotida muhim ahamiyat kasb etgan ijtimoiy-siyosiy, marifly harakat. Jadidchilik dastlab, XIX asrning 80-yillarida Qrimda vujudga keldi. XIX asrning 90-yillaridan O'rta Osiyoda tarqaldi. Jadidchilik avval madaniyat sohasidagi harakat sifatida faoliyat yuritgan. Bu oqim vakillari

taraqqiyot uchun kurashish, turkiy tillarni rivolantirish, shu tillardagi adabiyotni boyitish, dunyoviy ilmlarni organish, fan yutuqlaridan foydalanish hamda ayollar va erkaklar tengligi uchun kurashishga chagirishgan. Keyinchalik jadidchilar panturkizm g'oyalarini targ'ib qilishgan. Sovet davrida yozilgan adabiyotlarda jadidchilikka „burjua-liberal, millatchilik harakati" deb ta'rif berilgan. Bu davrda asosan tanqid qilingan jadidchilik namoyandalari nomi SSR parchalanib ketganidan keyin qayta tiklandi.

Turkiston jadidchiligi

Turkiston jadidlari bilan Buxoro va Xiva jadidlari o'rtasida bir muncha tafovut bor. Turkiston o'lkasidagi jadidchilikning ijtimoiy asosini ziyolilar tashkil qildi. Ular Chor Rossiyasi mustamlakachiligiga garshi kurashning oldingi saflarida turib, chorizmning xomashyo manbaiga aylantirilgan Turkistonning dastlab muxtor, so'ng mustagil davlat bo'lishini yoqlab chiqdilar.

Xiva jadidchiligi

20-asr boshlarida Xivada shakllangan jadidchilik bir qadar boshqacharoq tarixiy shart- sharoitda vujudga keldi. U bu yerda asosan ikkita oqimdan iborat edi. Uning o'ng

oqimi xonlikda rivojlanayotgan savdo-sanoat korxonalari egalari hamda yirik boylarning vakillarini o'ziga birlashtirgan edi. Bu oqimga Xiva xoni Asfandiyorxonning bosh vaziri Islomxo ja boshchilik qilgan. Jadidchilikning o'ng oqimi o'z oldiga mamlakatda xon hokimiyatini saqlab qolgan holda ijtimoiy- iqtisodiy islohotlar o'tkazish orqali erkin bozormunosabatlarining rivojlanishiga keng yo'l ochib berishni maqsad qilib qo'ygan edi. Xivada jadidchilikning so'l oqimi esa mayda sarmoyadorlar, hunarmandlar va xalqning turli tabaqa vakillarini birlashtirgan bo'lib, qozikalon Boboovun Salimov uning rahbari edi.

Xivada jadidchilikning sol oqimi esa mayda sarmoyadorlar, hunarmandlar va xalqning turli tabaga vakillarini birlashtirgan bo'lib, qozikalon

Boboovun Salimov uning rahbari edi. Ular Xiva xonligida yangi usul maktablari tashkil qilish orqali xalq ommasining siyosiy faolligini o'stirish maqsadini qo'yishgan edi. 1904-yil „jamiyati xayriya“ tuzilib, uning ko'magi bilan Xiva shahrida dastlabki yangi usul maktabi ochildi (1904-yil 10-noyabrda). Xiva jadidlari

ma'rifiy ishlar bilan kifoyalanib qolmasdan, xon tuzumiga qarshi kurash ham olib bordilar. Birinchi jahon urushigacha Xiva jadidlarining yagona markazi va dasturiy hujjatlari bolmagan. Biroq jadidchilik harakati Xiva xonligida katta ijtimoiy-siyosiy kuchga aylanib, 1914-yil avgustda u partiya shaklini olgan.

Jadidchilik dastlab 19-asrning 80-yillarida Qrimda Ismoilbek Gasprinskiy rahbarligida grintatarlar o'rtasida vujudga keldi. Jadidchilik harakati namoyandalari

ko'pincha o'zlarini taraqqiyparvarlar, keyinchalik jadidlar deb atashgan. O'sha davrning ilg'or taraqqiyparvar kuchlari, birinchi navbatda, ziyolilar mahalliy aholining umumjahon taraqqiyotidan orqada golayotganligini his etib, jamiyatni

isloh qilish zaruriyatini tushunib yetgandilar. Jadidchilik mohiyat e'tibori bilan avalo siyosiy harakatedi. Uning shakllanish va mag'lubiyatga uchrash davrlari

bolib, ularni shartli ravishda tortga bolish mumkin. Turkiston, Buxoro va Xiva hududida Jadiachilik islomiy islohotlar harakati o'laroq boshlandi, Islom harakat uchun markaziy masala bolib goldi. Dastlabki jadidlarning aksariyati an'anaviy islomiy ta'lim olgan ulamolar edi. Mahmudxo'ja Behbudiy muftiy edi, Sadridin Ayniy mudarris edi, Munavvar gori Abdurashidxon o'g'li, Abdurauf Fitrat, Abdulgodir Shakuriy (va ko'plab boshgalar) esa Buxoro va boshqa joylardagi madrasalarda tahsil olgan edi. Ammo jadidlarni jadid qilgan narsa shuki, ular markaziy osiyoliklar haqiqiy Islomdan yiroqlashib, o'z e'tiqodlaribuzilishiga yo'l go' ygan, deb hisoblar edilar. Darhagigat, ular oz jamoalarining «tanazzuli» va «degeneratsiyasini» hamda mustamlakaga aylantirilganini hagigiy Islom yo lidan chiqish bilan izohladilar. Haqiqiy Islom taraqqiyotga to'sqinlik gilmasdi. Aksincha,

musulmonlarga dunyoviy bilimlarni egallashni va taraqqiyotga erishishni buyurgandi. Jadidlarga ko'ra, musulmonlar haqiqiy Islomga amalga oshirilgan davrda ular ilm sohasida dunyoda yetakchi edilar, musulmon imperiyalar esa qudratli edi. Imonning buzilishi ularni jaholatga hamda siyosiy va harbiy

Ammo jadidlarni jadid qilgan narsa shuki, ular markaziy osiyoliklar haqiqiy Islomdan yiroqlashib, oz e'tiqodlari buzilishiga yo'l qo'ygan, deb hisoblar edilar. Darhaqiqat, ular o'z jamoalarining «tanazzuli» va «degeneratsiyasini» hamda mustamlakaga aylantirilganini haqiqiy Islom yo lidan chiqish bilan izohladilar. Haqiqiy Islom taraqqiyotga to'sqinlik gilmasdi. Aksincha, musulmonlarga dunyoviy bilimlarni egallashni va taraqqiyotga

erishishni buyurgandi. Jadidlarga ko'ra, musulmonlar haqiqiy Islomga amalga qilgan davrda ular ilm sohasida dunyoda yetakchi edilar, musulmon imperiyalar esa qudratli edi. Imonning buzilishi ularni

jaholatga hamda siyosiy va harbiy zaiflikka yo liqtirgan edi. Ushbu muammoga yechim «haqiqiy Islomga» qaytish edi. Jadidlarning fikriga ko'ra, ularning jamiyatlari haqiqiy e'tigoddan yiroq edi. Ajdodlardan meros bo'lib golgan ko'plab

urf-odatlar va ananalar buzug edi, ularning Islomga zid jihatlari bor edi.

Islohotga muhtoj ko'plab masala bor edi. Jadidchilik yoki jadidizm (arabcha: we jadid-yangi) - XIX asr oxiri XX asr boshida Turkiston, Kavkaz, Qrim, Tatariston hayotida muhim ahamiyat kasb etgan ijtimoiy-siyosiy, marifly harakat. Jadidchilik dastlab, XIX arning 80-yillarida Qrimda vujudga keldi. XIX asrning 90-yillaridan O'rta Osiyoda tarqaldi. Jadidchilik avval madaniyat sohasidagi harakat sifatida faoliyat yuritgan. Bu oqim vakillari taraqqiyot uchun kurashish, turkiy tillarni rivolantirish, shu tillardagi adabiyotni boyitish, dunyoviy ilmlarni organish, fan yutuqlaridan foydalanish hamda ayollar va erkaklar tengligi uchun kurashishga chagirishgan. Keyinchalik jadidchilar panturkizm g'oyalarini targ'ib qilishgan.

Sovet davrida yozilgan adabiyotlarda jadidchilikka „burjua-liberal, millatchilik harakati" deb ta'rif berilgan. 3 Bu darda asosan tanqid gilingan jadidchilik namoyandalari nomi SSR parchalanib ketganidan keyin qayta tiklandi.

Xivada jadidchilikning so'l oqimi esa mayda sarmoyadorlar, hunarmandlar va xalqning turli tabaqa vakillarini birlashtirgan bo'lib, gozikalon Boboovun Salimov uning rahbari edi. Ular Xiva xonligida yangi usul maktablari tashkil qilish orqali xalq ommasining siyosiy faolligini o'stirish maqsadini qo'yishgan edi. 1904-yil „jamiyati xayriya" tuzilib, uning ko'magi bilan Xiva shahrida dastlabki yangi usul maktabi ochildi (1904-yil 10-noyabrda). Xiva jadidlari ma'rifiy ishlar bilan kifoyalaniq qolmasdan, xon tuzumiga garshi kurash ham olib bordilar. Birinchi jahon urushigacha Xiva jadidlarining yagona markazi va dasturiy hujjatlari bolmagan. Biroq jadidchilik harakati Xiva xonligida katta ijtimoiy-siyosiy kuchga aylanib, 1914-yil avgustda u partiya shaklini olgan. Turkiston jadidlari bilan Buxoro va Xiva jadidlari o'rtasida bir muncha tafovut bor. Turkiston o'lkasidagi jadidchilikning ijtimoiy asosini ziyolilar tashkil gildi. Ular Chor Rossiyasi mustamlakachiligiga qarshi kurashning oldingi saflarida turib, chorizmning xomashyo manbaiga aylantirilgan Turkistonning dastlab muxtor, so'ng mustagil davlat bo'lishini yoqlab chiqdilar.

Buxoro jadidchiligi

Buxorodagi jadidchilik Turkistondagiga nisbatan og'ir ijtimoiy-siyosiy sharoitda yuzaga keldi. Uning tarkibi asosan Buxorodagi shahar aholisining taraqqiyparvar qismi: ziyolilar, mullalar, mayda do'kondorlar va ma murlar, hunarmandlar, savdogarlardan iborat edi. Jadidlarning dehqonlar va askarlar o'rtasida nufuzi avvaliga past bolgan. Jadidlar iqtisod va boshqaruv sohasida bir qator talablar, chunonchi, soliqlarni kamaytirish talabi bilan chiqishdi. Ular dastlab Buxorodagi amirlik tuzumi doirasida islroholar joriy qilmoqchi bo'lishdi. Buxoroda vobkentlik dehqon Jo'raboy ilk yangi usul maktabini ochgan edi. Buxorodagi jadidchilik harakatiga ayrim johil mullalar, har qanday yangilik va islroholarning dushmani bolgan qadimchilar oqimi garshi chiqdi. XX as boshlarida Buxoro jamiyati 2 guruhga: Ikrom domla rahbarligidagi taraqqiyparvarlar va Mulla Abdurazzoq

boshchiligidagi qadimchilarga bo'lingan edi. 1908-yil „Buxoroi sharif shirkati“ tuzilib, darsliklar nashr etish va kitob savdosi bilan shug'ullandi. Ushbu insolar shirkatning tashkilotchilari edi:

- Ahmadjon Hamdiy (Abusaidov)
- Usmonxo'ja Po'latxo'jayev (Usmon Xo'ja)
- Homidxo'ja Mehriy, Abdulvohid Burhonov
- Abdulgodir Muhiddinov, Sadridin Ayniy
- Abdurahmon Sadiy.

1909-yil dekabrda jadidlar Buxoroda „Tarbiyai atfol“ („Bolalar tarbiyasi“) maxfly jamiyatini tuzishdi (asoschilari: Abdulvohid Burhonov, Homidxo'ja Mehriy, Ahmadion Hamdiy, Mukammil Burhonov, Hoji Rate). Bu jamiyat turkistonlik va buxorolik yoshlarni Istanbuldagi „Buxoro ta'mimi maorif jamiyati“ bo'limiga o'qishga jo'natdi. Xorijdagi ta'lim yoshlar dunyoqarashida tubdan burilish yasadi.

Jadidchilik Buxoro va Turkistonda bir vaqtda Jadidchilik dastlab 19-asrning 80-yillarida Qrimda Ismoilbek Gasprinskiy rahbarligida grimgatarlar ortasida vujudga keldi. Jadidchilik harakati namoyandalari ko'pincha o'zlarini taraqqiyparvarlar, keyinchalik jadidlar deb atashgan. O'sha darning ilg'or taraqqiyparvar kuchlari, birinchi navbatda, ziyolilar mahalliy aholining umumjahon taraqqiyotidan

Orqada qolayotganligini his etib, jamiyatni isloh qilish zaruriyatini tushunib yetgandilar. Jadidchilik mohiyat e'tibori bilan avalo siyosiy harakat edi. Uning shakllanish va mag'lubiyatga uchrash davrlari bolib, ularni shartli ravishda tortga bolish mumkin. Ammo jadidlarni jadia qilgan narsa shuki, ular markaziy osiyoliklar haqiqiy Islomdan yiroqlashib, o'z e'tiqodlari buzilishiga yo'l qo'ygan, deb hisoblar

edilar. Darhaqiqat, ular o'z jamoalarining «tanazzuli» va «degeneratsiyasini» hamda mustamlakaga aylantirilganini haqiqiy Islom yolidan chigish bilan izohladilar. Haqiqiy Islom taraqqiyotga to'sqinlik gilmasdi. Aksincha, musulmonlarga dunyoviy bilimlarni egallashni va taragqiyotga erishishni buyurgandi. Jadidlarga ko'ra,

musulmonlar haqiqiy Islomga amalga gilgan davrda ular ilm sohasida dunyoda yetakchi edilar, musulmon imperiyalar esa qudratli edi. Imonning buzilishi ularni

jaholatga hamda siyosiy va harbiy zaiflikka yo liqtirgan edi. Ushbu muammoga yechim «haqiqiy Islomga» qaytish edi. Jadidlarning fikriga ko'ra, ularning jamiyatlari haqiqiy e tigoddan yiroq edi. Ajdodlardan meros bolib golgan ko'plab urf-odatlar va an'analar buzuq edi, ularning Islomga zid jihatlari bor edi. Islohotga muhtoj ko' plab masala bor edi. Jadidchilik islomiy islohotlar harakati o'laroq boshlandi, Islom harakat uchun markaziy masala bo lib qoldi. Dastlabki jadidlarning aksariyati ananaviy islomiy t'alim olgan ulamolar edi. Mahmudxo'ja Behbudiy muftiy edi, Sadridin Ayniy mudarris edi, Munavvar gori Abdurashidxon o'g'li, Abdurauf Fitrat, Abdulgodir Shakuriy (va ko'plab boshgalar) esa Buxoro va boshga

joylardagi madrasalarda tahsil olgan edi. Ammo jadidlarni jadid gilgan narsa shuki, ular markaziy osiyoliklar haqiqiy Islomdan yiroqlashib, o'z e'tiqodlari buzilishiga yo'l qo'ygan, deb hisoblar edilar. Darhaqiqat, ular oz jamoalarining «tanazzuli» va «degeneratsiyasini» hamda mustamlakaga aylantirilganini haqiqiy Islom yo lidan chiqish bilan izohladilar. Haqiqiy Islom taraqqiyotga to'sqinlik gilmasdi. Aksincha, musulmonlarga

dunyoviy bilimlarni egallashni va taraqqiyotga erishishni buyurgandi. Jadidlarga ko'ra, musulmonlar haqiqiy Islomga amalga qilgan davrda ular ilm sohasida dunyoda yetakchi edilar, musulmon imperiyalar esa qudratli edi. Imonning buzilishi ularni jaholatga hamda sivosiy va harbiy qurultoyida ishtirok etib, nutq so'zlashdi. U musulmonlar orasidagi har qanday ixtilofga qarshi chiqdi. Behbudiy shu qurultoyda o'lkada musulmonlar shoyosining raisi etib saylandi.

1917-yil 26-noyabrda Behbudiyda Qo'qonda o'lkada musulmonlarining 4-favqulodda qurultoyi ish boshladi. 27-noyabrga o'tar kechasi „Turkiston muxtoriyati“ e'lon qilindi. Uning g'oyaviy asoschilaridan biri Behbudiy edi. Muxtoriyat shoyoslar tomonidan vahshiyona bostirildi. Behbudiy may oyining boshlarida Samarqandga qaytadi. U yerda ko'p tura olmay Toshkentga keladi. Turkiston shoyoslar hukumati rahbarlari bilan muzokara olib borishga urinadi, ammo natija chiqmaydi. 1919-yilning erta bahorida mamlakatdan chiqib ketayotganida Shahrisabzda Inqilobiy

faqulodda komissiya ayg'ochilari ko'magida Buxoro amirligi odamlari tomonidan qolga olinadi, hamrohlari Muhammadqul va Mardonqul bilan birgalikda Qarshida zindonga tashlanadi va qatl qilinadi. Bu voqea Samarqandda bir yildan keyin mamlakatni tarkib etadi. Fitrat, Cholpon, Ayniy va boshqa shoirlar Behbudiyga atab marsiyalar yozganlar. Qarshi shahri 1926-1937-yillar davomida Behbudiy nomi bilan atalgan.

Behbudiy ijtimoiy-siyosiy ishlarga qizg'in qo'shildi. Aslida bu faoliyat 1906-yildan boshlangan. Shu yili „Rusiya musulmonlari ittifoqi“ning Nijniy Novgorodda o'tkazilgan qurultoyida qatnashgan edi. Toshkentda bo'lib o'tgan (1917) Turkiston musulmonlarining qurultoyida ishtirok etib, nutq so'zlashdi. U musulmonlar orasidagi har qanday ixtilofga qarshi chiqdi. Behbudiy shu qurultoyda o'lkada musulmonlar shoyosining raisi etib saylandi. 1917-yil 26-noyabrda Behbudiyda Qo'qonda o'lkada musulmonlarining 4-favqulodda qurultoyi ish boshladi. 27-noyabrga o'tar kechasi

„Turkiston muxtoriyati“ e'lon qilindi. Uning g'oyaviy asoschilaridan biri Behbudiy edi. Muxtoriyat shoyoslar tomonidan vahshiyona bostirildi. Behbudiy may oyining boshlarida Samarqandga qaytadi. U yerda ko'p tura olmay Toshkentga keladi. Turkiston shoyoslar hukumati rahbarlari bilan muzokara olib borishga urinadi, ammo natija chiqmaydi. 1919-yilning erta bahorida mamlakatdan chiqib ketayotganida Shahrisabzda Inqilobiy faqulodda komissiya ayg'ochilari ko'magida Buxoro amirligi odamlari tomonidan qolga olinadi, hamrohlari Muhammadqul va Mardonqul bilan birgalikda Qarshida zindonga tashlanadi va qatl qilinadi. Bu voqea

Behbudiy 1914-yilda „Samarqand“ gazetasini chiqaradi. Gazeta o'zbek va tojik tillarida, haftada 2-marta chop etildi. 45-soni chiqqach, moddiy tanqislik tufayli nashr to'xtatildi. Shu yil 20-avgustdan u „Oyna“ jurnali chiqara boshladi. Haftalik, suratli bu jurnal asosan o'zbekcha bo'lib, she'r, magola (forscha), e'lonlar (ruscha) ham berib borildi. Jurnal Kavkaz, Tatariston, Eron, Afg'oniston, Hindiston, Turkiyagacha tarqaldi. Behbudiy kitob nashrini ham yolg'a qo'yadi. Fitratning „Bayonoti sayyohi hindi“sini ruschaga tarjima qildirib bostirdi (1913).

„Oyna“ jurnalida millat va uning haq-huquqiga, tarixiga, til va adabiyot masalalariga, dunyo ahvoriga doir qiziqarli maqolalar, bahslar berib borilgan. Behbudiy millatning taraqqiysi uchun bir necha til bilishni shart hisobladi. Jurnalning birinchi sonidayoq „Ikki

emas, to'rt til lozim", degan maqola bilan chigib, o'zbek, tojik, arab, rus va hatto biror uzoq xorij (masalan, fransuz) tilini bilish shart deb hisobladi. Ayni paytda tilning muhofazasi („Har millat o'z tili ila faxr etar" - 1914, № 35), o'zaro munosabatlari „Til masalasi" - 1915, № 11,12) haqida muhim va zarur maqolalar chop etdi. Adabiy tanqidga katta e'tibor berdi. Uning xususiyatlarini belgilashga urindi. Boshqa adabiy janrlar bilan tenghuquqligi masalasini ko'tardi („Tanqid saralamoqdir" - 1914, № 27). Millat sha'nini oyoqosti qiluvchi fikr qarashlarga zarba berib, Turkiston xalqini o'z nomi bilan atamoq lozimligini talab qilib chiqdi („Sart so'zi majhuldur" 1915, № 22,23,25,26) Mahmudxo'ja Behbudiy (Kirill alifbosida: Махмудхужа Бехбудий; Mahmudxo'ja Behbudiy ibn Behbudxo'ja) (20-Yanvar 1875 Samarqand - 25-Mart 1919 Qarshi) dramaturg, noshir, din va jamoat arbobi, jadidchilik harakati yetakchilaridan biri.

Abdulla Avloniy Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyotining yirik vakili. Bu davr adabiyotining biror-bir g'irradi yo'qki, Avloniy ijodida bo'y ko'rsatmagan bolsa: millatni uyg'otishga va milliy ozodlikka chaqiruvchi she'rlarini deysizmi, teatr

sohasidagi faoliyatini hamda dramatik asarlarini sanaysizmi, yangi avlod tarbiyasiga

bag'ishlangan pedagogik asarlarini ayta-sizmi, milliy matbuotni oyoqqa turg'izishdagi say-harakatlari yond shu matbuot sahifalarida bosilgan publisistik maqolalarini olasizmi bularning barchasi bizga Abdulla Avloniy shaxsiyatini millat taraqqiyoti yo'lida fidoyilarcha xizmat qilgan ulkan mutafakkir sifatida namoyon etadi. Ushbu risolada shoir ijodining mana shunday muhim g'irralarini qamrab olishga harakat qilindi. 1938-yilning 4 - 7-oktabr kunlari ro'y bergan fojialar ham Stalin, Molotov, Kaganovich, Voroshilovlar rahbarligida tuzilgan ro'yat asosida amalga oshiriladi. Bu shaxslar shu yilning 28-mart kuni yuzlab ziyolilarni qatag'on qilishga oid 4-oktabrdan 5-oktabrga o'tar kechasi, hamma uxlagan vaqtda Fitrat, Abdulla Qodiriy, Otajon Hoshim kabi ziyolilar hozirgi Toshkent shahrining Yunusobod tumanida joylashgan NKVD maxsus poligonida otib tashlangan. Ularning barchasi bitta chuqurga kafansiz, janozasiz maxfiy ravishda dafn etilgan. Jasadlar tezroq chirib ketishi uchun ustilaridan yo'xor sepishgan yoki tezak tashlashgan. Cho'ponga o'q yetmay qolganidanmi yoki to'pponcha otilmaganidanmi, jallodlar uni o'sha kecha otmaslikka qaror qiladi. Ammo shoir m"O'ldiringlar! Men senlarning davlatingda, zamoningda yashashni istamayman! Senlarni ko'rgim yo'a", deb bagiradi. Shunda Cho'lponni bolta bilan chopib oldirishgan.

Xulosa shuki, qadimdan mard, jasur ota-bobolarimiz ona yurt himoyasi yo'lida mislsiz qahramonliklar ko'rsatganlar. Jumladan jadidchilarimiz xalqni ma'rifatli, ilmi qilish maqsadida jon fido qilganlar. Albatta, biz mana shunday zotlarning farzandi ekanligimizdan g'ururlanamiz. Ularga munosib bo'lish uchun tinimsiz harakat qilamiz. Zero, ota bobolarimiz merosini asrash, har bir yosh uchun ham farz ham qarzdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Keldiyeva, S. (2024). TURKISTONDAGI JADID YANGI USUL MAKTABLARINING AHAMIYATI. Interpretation and researches, (4 (26)).

2. Shaxnozaxon, K. (2023). JADID MA'RIFATPARVARCHLIK NAMOYONDALARINING IJTIMOYIY-SIYOSIY, FALASAFIY QARASHLARI. World scientific research journal, 15(1), 234-238.

3. Shaxnozaxon, K. (2023). JADID ZIYOLILARINING MILLIY MA'NAVIY ATIMIZDAGI AHAMIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 20(7), 35-38.